

KS. ANTONI DŁUGOSZ

METODY KATECHIZOWANIA DZIECI PRZEDSZKOLNYCH

153 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski zajęła się sprawą religijnego wychowania małych dzieci. Wpłynęło to na rozporządzenie Ministerstwa Oświaty, nakazujące objąć specjalnym przygotowaniem do zadań w szkole dzieci w wieku sześciu lat. Biskupi Ordynariusze wydali zarządzenia, w których zobowiązują wszystkie parafie do prowadzenia katechizacji dzieci w wieku przedszkolnym, a obowiązkowo w szóstym roku życia.

Przeżycia religijne u dzieci przejawiają się bardzo wcześnie, już w trzecim, czwartym roku życia¹. Badania przeprowadzone w Danii wykazały, że pierwsze zainteresowania polityczne przypadają na koniec wieku dorastania, tymczasem przeżycia religijne występują już w okresie dziecięcym². Na człowieku i na całym jego życiu odbijają się przeżycia pochodzące z wczesnego dzieciństwa. Decydują o tym tzw. prawa pierwszych skojarzeń i przeżyć, które bardzo głęboko zapadają w psychikę ludzką³. Tę właśnie podatność i plastyczność chce wykorzystać program wychowania świeckiego przez jak najwcześniejsze oddziaływanie na dziecko w formie zastępowania przeżyć religijnych — świeckimi obrzędami.

1. ZADANIA KATECHEZY PRZEDSZKOLNEJ

Katecheza przedszkolna kieruje się zupełnie innymi kryteriami niż katecheza szkolna. Nie jest ona — pod względem przerabianego mate-

¹ E. B. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Warszawa 1960, s. 566.

² Za: R. Murawski, *Antropologia katechetyczna*, Warszawa 1980 (maszynopis), s. 32 n.

³ S. Styrna, *Znaczenie wychowania w rodzinie dla rozwoju osobowego dzieci-*

riału — *miniaturą* klasy pierwszej, względnie świadomym podproważeniem pod materiał szkolny, by łatwiej było katechizującemu w klasie pierwszej. Katechezą przedszkolną rządzą inne prawa. W katechezie przedszkolnej nie chodzi w pierwszym rzędzie o przyswajanie wiadomości, czyli inaczej mówiąc o uczenie religii. Chodzi o formowanie właściwych postaw religijnych, religijnych wyobrażeń i przeżyć. Stąd celem katechezy tego wieku jest dopomożenie dziecku poprawnie przeżywać, odczuwać i doświadczyć Boga oraz to wszystko, co jest z religią związane. Właściwe postawy, pojęcia religijne, przeżycia w wieku przedszkolnym decydują o tym, czy na dalszym etapie dziecko, a później młody człowiek, autentycznie spotka się z Bogiem, czy też odrzuci błędne pojęcie Boga, a z nim wiarę (Sartre).

Katecheza przedszkolna stawia sobie za cel najważniejszy, by pierwsze świadome przeżycia dzieci: poznawcze i dążeniowe, skierowywać ku Bogu. Inaczej mówiąc, ureligijniać je. Dla życia religijnego poznanie jest odkrywaniem Stwórcy i stworzenia, poznawaniem w zależności od Stwórcy i chceniem zgodnie z wolą Bożą. Katecheza chce doprowadzić do tego, by pierwsze poznanie i pierwszy zachwyty były poznaniem religijnym i żeby pierwsze chcenie było uzgodnione z wolą Bożą. Jeżeli życie ma przebiegać zgodnie z wolą Bożą, dziecko bardzo wcześnie musi z wolą Bożą się liczyć⁴.

A. RODZINA A KATECHEZA

Zasadniczo katecheza przedszkolna powinna podsumowywać to wszystko, co wcześniej starali się robić w domu rodzice i wychowawcy. Wiemy jednak, że współczesna katechizacja staje się jednocześnie ewangelizacją. Jesteśmy świadkami kryzysu rodzin katolickich, które nie spełniają i to w większości przypadków funkcji pierwszych zwiastunów Boga wobec swoich dzieci. Dzieci albo nie wynoszą żadnych postaw religijnych z domu, a jeszcze częściej bywają zastraszane Bogiem. Wobec kryzysu rodziny na osobie prowadzącej katechizację spoczywa podwójny obowiązek ewangelizowania i katechizowania.

Często spotykamy się z dziećmi mającymi zdeformowane pojęcie o Bogu. Z tej racji musimy uwrażliwiać siebie i rodziców, a także wychowawców, by swoim odniesieniem do dziecka nie pogłębiali tego pojęcia. Charakterystyczna cecha religijności dziecka, tzw. antropomorfi-

ka w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej* (red. F. Adamski), Warszawa 1973, s. 116.

⁴ E. Materski, *Metody i formy katechezy* (maszynopis), s. 16 n, za: J. Bagrowicz, *Katecheza przedszkolna w Polsce*, w: *Ateneum Kapłańskie*, z. 1/1978, s. 127.

zacja⁵ powoduje, że cechy ludzi dorosłych przenosi ono na Boga. Stąd ideałem byłoby prowadzenie katechezy przedszkolnej w ścisłej współpracy z rodzicami, ponieważ oni mogą interioryzować problemy poruszane w katechezie, a także poprawnie kierować religijnymi przeżyciami dziecka.

B. ŚWIADECTWO WYCHOWAWCÓW

Założenia i cele katechezy przedszkolnej zostaną pozytywnie zrealizowane, jeżeli wychowawca będzie pamiętał, że istotną rolę w jego posłudze spełniają nie tyle słowa, ile sam wzór osobowy⁶. W dziecku odbija się równowaga wychowawcy, jego prawość, osobowe sposoby zachowania się, postawa wobec świata, ludzi i Boga, jego umiejętność życia, kochania i wierzenia⁷.

Jeżeli katecheta chce wpoić dziecku przekonanie, że Bóg jest z nami, jest nam bliski, musi sam swoim postępowaniem i zachowaniem pokazać, że jest dziecku bliski i to każdemu, także temu niekochanemu, niesympatycznemu, opóźnionemu w rozwoju, zahukanemu, bojaźliwemu, temu najbardziej zamkniętemu w sobie ... temu ostatniemu. Jeżeli pragnie uświadomić dziecku, że Bóg jest wierny, sam katecheta musi okazać się słownym, obowiązkowym, spełniającym obietnice. Jeżeli chce, żeby dziecko zrozumiało największe przykazanie miłości, musi pomóc dziecku przeżyć prawdziwą miłość. Im mniej doświadcza dziecko atmosfery miłości w domu rodzinnym, tym więcej musi jej dostarczyć katecheta⁸.

Dzieci z większą odwagą i pewnością siebie zabierają się do pracy, gdy towarzyszy im wiara dorosłych w ich umiejętności. Przesadne jednak wymagania mogą się okazać równie niekorzystne, jak brak zaufania w możliwości dziecka. Tylko w tym wypadku dzieci są zdolne się uczyć i zdobywać nowe doświadczenia, gdy wymagania wychowawców są proporcjonalne do stopnia rozwoju dziecka. Przesadne wymagania niszczą w dziecku poczucie pewności siebie i osłabiają motywację uczenia się. Natomiast zbyt ciasne wymagania prowadzą do nudy i bierności. Bardziej pozytywne efekty osiąga się poprzez demokratyczny i przyjacielski styl, model wychowania, aniżeli poprzez model autorytatywny⁹. Demokratyczny model wychowania łatwiej i skuteczniej wyrabia w dziec-

⁵ Z. Szmigiel, O rozwoju przedstawień Boga u dzieci w wieku przedszkolnym, w: *Częstochowskie Studia Teologiczne*, Częstochowa 1973, s. 37.

⁶ D. Chrzanowska, Dziecko w rodzinie, w: *Dziecko w wieku przedszkolnym* (praca zbiorowa), Warszawa 1978, s. 51.

⁷ K. Łopuska, Małe dziecko wobec prawd wiary, w: *Homo Dei*, nr 5—6/1960, s. 693—703.

⁸ Uwagi z wykładów ks. dra Wł. Kubika, Katecheza przedszkolna, ATK w latach 1973/74.

⁹ Z. Skorny, Proces socjalizacji dzieci i młodzieży, Warszawa 1976, s. 64n.

ku samodzielności i poprawne postawy społeczne. Model ten cechuje bowiem umiarkowane kierowanie oraz dostarczanie dziecku atmosfery ciepła, szacunku i zrozumienia, w której łatwiej przejmują sposoby zachowania dorosłych. Stąd bojaźliwi rodzice i wychowawcy są tak samo złym modelem wychowawczym, jak rodzice i wychowawcy zbyt gorliwi i niecierpliwi.

C. KATECHEZA ODPOWIEDZIĄ NA POTRZEBY DZIECKA

Bardzo duże znaczenie w katechezie przedszkolnej posiada liczenie się z podstawowymi potrzebami psychicznymi dziecka, do których należą: potrzeba kontaktu uczuciowego, potrzeba bezpieczeństwa i potrzeba osiągnięć¹⁰. Dziecko w sposób naturalny garnie się do katechety. Emocjonalny związek i duży stopień ciepła w stosunkach z małymi dziećmi rozwija w nich radość uczenia się, spontaniczność, twórczość. Wszelkie poczucie osiągnięć pobudza dziecko do nowych czynności. Natomiast kary, niezauważanie dziecka, powodują zahamowania w rozwoju. Katecheci powinni zatem ciągle kontrolować swoje zachowanie, korzystać z uwag otoczenia, nagrywać na taśmę swój głos, swój sposób mówienia, aby mogli stawać się jak najbardziej zrównoważonym modelem wychowawcy.

D. MODLITWA NA KATECHEZIE

Na katechezie przedszkolnej — przy formowaniu postaw — zwracamy uwagę na modlitwę, gdzie podprowadzamy dziecko pod modlitwę uwielbienia i dziękczynienia. Pomagamy dziecku doświadczyć Boga, jako miłującego Ojca, a więc jako tego, komu dziecko może zaufać, mieć przy Nimi dobre samopoczucie, przeżywać bezpieczeństwo, uświadamiać sobie, że nie jest samo. Pomagamy dziecku doświadczyć z jednej strony bliskość Boga, zażyłość z Nim, z drugiej zaś strony Jego wielkość. Powyższe stany powinny być związane z przeżywaniem radości i zadziwienia. Uświadamiamy dzieciom, że mogą odważnie stawiać pytania, a także prosić Boga w różnych sprawach. Ogólnie biorąc, chodzi w katechezie przedszkolnej o skierowanie pierwszych zachwytyń dziecka, pierwszych jego radości, pierwszych tęsknot ku Bogu.

2. ZNACZENIE ZABAWY

W tym, co dotyczy metody i formy, katecheza przedszkolna powinna się liczyć z rozwojem psychicznym małego dziecka. Małe dziecko roz-

¹⁰ P. Poręba, Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego, Warszawa 1981, s. 27—37.

wija się głównie za pośrednictwem zabawy¹¹. Zabawa zajmuje dominujące miejsce w jego życiu, podobnie jak w życiu ucznia nauka, a w życiu dorosłego człowieka — praca. Dziecko bawiąc się wypoczywa, pracuje, uczy się, poznaje. Zabawa daje dziecku pełnię życia. Jest dla niego pracą, myśleniem, twórczością, realizmem, fantazją, odpoczynkiem, źródłem radości. Zabawa rozwija szereg funkcji, sprawności i umiejętności. Wpływa na rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego, dostarcza szereg przeżyć emocjonalnych, rozwija zainteresowania, ćwiczy wolę, a tym samym wpływa na tworzenie się jego osobowości. Uczy dziecka współżycia z innymi ludźmi i kształtuje w nim nawyki społecznego współdziałania¹². Zabawa jest wreszcie ważnym czynnikiem wychowania moralnego i rozwoju duchowego, a tym samym religijnego. Stąd wychowanie dziecka w tym okresie musi uwzględniać przede wszystkim formę zabawową. Oczywiście zabawa na katechezie musi być podporządkowana celowi katechezy. Dlatego przy opracowywaniu konspektu trzeba przemyśleć rodzaj zabawy, by z jej pomocą przybliżyć dziecku w sposób teologicznie poprawny rzeczywistość Bożą. Ogólnie można wyróżniać następujące zabawy na katechezie przedszkolnej: tematyczne, konstrukcyjne, ruchowe oraz zabawy i gry dydaktyczne¹³.

A. ZABAWY TEMATYCZNE

W zabawach tematycznych dziecko przyjmuje na siebie określone role i nadaje różne znaczenie używanym w zabawie przedmiotom. Zabawy tematyczne kształcą wyobraźnię dziecka i jego fantazję. Dziecko przekształcając w zabawie rzeczywistość, dokładnie ją obserwuje i w ten sposób utrwała sobie wiadomości o świecie. I jakkolwiek dziecko wprowadza w zabawę świat iluzji, niemniej nawet na moment nie traci poczucia realności. Toteż w każdej chwili, gdy zajdzie tego potrzeba, wraca do rzeczywistości.

Stąd w czasie katechizacji, chcąc przekazać dziecku pewne pojęcia liturgiczne, urządzaamy celebracje — nabożeństwa paraliturgiczne. Podczas nabożeństwa urządzaamy krótką procesję z krzyżem wokół kościoła lub od drzwi kościoła do ołtarza, połączoną ze śpiewem. Śpiewamy znane pieśni, czytamy bardzo krótkie wyjątki z Pisma św., wprowadzając jednocześnie krótkie wyjaśnienie przeczytanej treści; stosujemy modlitwę lub recytację połączoną z dostosowanymi do treści gestami. Będą to dla dzieci pewnego rodzaju zabawy, które nie umniejszają szacunku, lecz przybliżają im liturgię słowa.

¹¹ Z. Włodarski, *Rozwój i kształtowanie doświadczenia indywidualnego*, Warszawa 1975, s. 106nn.

¹² P. Poręba, dz. cyt., s. 51.

¹³ D. Chrzanowska, *Działalność zabawowa dziecka*, w: *Dziecko w wieku przedszkolnym* (praca zbiorowa), Warszawa 1978, s. 62—82.

Zabawa wzięta z codziennego życia dziecka i celowo powtórzona na katechezie prowadzi również do zrozumienia prawdy religijnej. Na przykład, *czynna miłość bliźniego* — zabawić się w dom rodzinny, dzieci pomagają мамie w sprzątanii, zmywaniu itp. Rekwizyty, zabawki są niepotrzebne. Zastępuje je czynna wyobraźnia dziecka. Zabawę kończymy z zaznajomieniem dzieci z Jezusowym prawem miłości: *Miłujcie się wzajemnie, jak ja was umiłowalem*. Dzieci tworzą krąg, trzymają się za ręce i powtarzają lub śpiewają: *Miłujcie się...* Słowa te mogą stanowić także refren modlitwy ułożonej na wzór litanii i prowadzonej przez katechetę. Pod koniec konkretny obowiązek, np. odwiedzenie chorego kolegi z katechetą.

B. ZABAWY KONSTRUKCYJNE

W zabawach konstrukcyjnych dziecko stawia sobie cel zabawy. Zabawa konstrukcyjna to wykonanie przez dziecko przedmiotów z papieru, gliny, tworzywa leśnego, patyczków, plasteliny itp. Na przykład rozpoczynamy katechezę na świeżym powietrzu od budowania z kamieni, patyczków: ołtarzy, budynków kościelnych, krzyży, kaplic. Jest ono wstępem do stworzenia atmosfery dla zaplanowanego opowiadania o kościele czy zorganizowanego nabożeństwa paraliturgicznego.

Podobnie jak w zabawach tematycznych mogą występować pewne elementy zabaw konstrukcyjnych, tak w zabawach konstrukcyjnych bywają elementy zabaw tematycznych. W zabawach konstrukcyjnych na przykład mamy także podział zadań, a więc ról między dziećmi. Inny jest jednak ich akcent i waga. Zabawy konstrukcyjne różnią się od zabaw tematycznych przede wszystkim tym, że pozostawiają pewien wytwór działalności dziecka.

C. ZABAWY RUCHOWE

Zabawy ruchowe kształtują sprawność dziecka, koordynują jego ruchy i orientację przestrzenną. Rozwój ruchowy dziecka odgrywa ważną rolę w jego przystosowaniu się do życia, późniejszej pracy i nauki. Opanowywanie sprawności motorycznych, prawidłowy rozwój ruchowy ułatwia dziecku nawiązywanie kontaktów społecznych, przyczynia się do jego akceptacji przez grupę rówieśniczą oraz wpływa na rozwój osobowości dziecka. Opóźniony rozwój ruchowy dziecka odbija się niekorzystnie na jego rozwoju psychicznym. Podczas katechezy wprowadzamy także zabawy ruchowe. Na przykład urządzamy pochód połączony ze śpiewem i przenoszeniem przedmiotów kultu religijnego: krzyża, obrazu świętego, Biblii w towarzystwie świec, kwiatów. Taniec dziecka może być wyrazem wdzięczności wobec Boga. Na katechezie musimy podejmować

przemysłane próby, których wyjściem jest świat dziecka, jego życie, a celem skontaktowanie najmłodszych z niewidzialnym Bogiem i wprowadzenie ich w życie liturgiczne.

Bardzo ważną rolę w zabawie ruchowej odgrywa modlitwa gestu. Dziecko naśladuje ruchy zaobserwowane u drugich. Katecheza ma wyjaśniać znaczenie tych gestów. Dziecko lepiej modli się gestem niż samym słowem. Dlatego słowom modlitewnym winien towarzyszyć delikatny, zróżnicowany gest. Ważne są także postawy modlitewne. Stojąca — wyraża gotowość opowiedzenia się za wezwaniem Bożym, gotowość czynu. Jest ponadto także postawą szacunku. Klęcząca — oznacza pokutę, żal, uniżenie. Stosujemy ją rzadko, ponieważ taka postawa męczy dzieci, gdyż mają trudności z utrzymaniem równowagi ciała.

W postawie stojącej możemy stosować cały szereg gestów rąk, na przykład chcąc wyrazić skruchę, żal — opuszczamy ręce wzdłuż ciała, ewentualnie krzyżujemy je na piersiach. Przy okazaniu radości, zachwytu, dziękczynienia — szeroko rozkładamy ręce. Wzniesione lekko w górę oznaczają wzniesienie myśli do Boga.

Postawa siedząca z rękoma ułożonymi na kolanach wyraża modlitewne skupienie. Modlitwę gestu możemy także wyrazić poprzez inscenizację, przedstawienie. Role wykonywane przez dzieci sprawiają im wielką radość. Dzieci przezwyciężają nieśmiałość i doświadczają głębokich przeżyć. Za pośrednictwem inscenizacji i przedstawienia możemy dzieciom przybliżyć wiele zdarzeń biblijnych.

D. ZABAWY I GRY DYDAKTYCZNE

Zabawy i gry dydaktyczne polegają na rozwiązywaniu zagadek religijnych lub segregowaniu przedstawionych dziecku przedmiotów. Pomagają utrwalić i uporządkować zdobyte wiadomości. Uczą logicznego myślenia i zdyscyplinowania, ponieważ wymagają podporządkowania się odpowiednim regułom i przepisom.

Zasadnicza rola zabaw w rozwoju dziecka polega na tym, że rozwijają one jego sferę duchową, poznanie i myślenie; rozwijają jego pamięć — dziecko łatwiej i szybciej zapamiętuje i utrwala sobie materiał, którym operuje w zabawie. W zabawie także formują się mechanizmy, kierujące zachowaniem się, postępowaniem dziecka. W zabawie dziecko uczy się ponadto oceniać stosunki społeczne z innymi, poznawać je i rozwiązywać problemy wywołane przez te stosunki, oceniać, jakie formy współżycia z innymi są najlepsze. Zabawa dziecka jest tą formą działalności, która wzbogaca motywy dziecka o nowe, społeczne, specyficzne dla człowieka treści¹⁴. Zabawa ma także charakter terapeutyczny,

¹⁴ M. Tyszkowa, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa 1977, s. 96n.

gdyż w zabawach tematycznych występują pewnego rodzaju rozładowania nieprzyjaznych stosunków między starszym a młodszym rodzeństwem, pomiędzy dorosłymi a dziećmi. W zabawie dziecko uwalnia się od napięć, jakie wywołują w nim ograniczenia wprowadzane przez otoczenie. W zabawie dziecko pozbywa się lęków, zaspokaja swoje potrzeby i życzenia, których inaczej zaspokoić nie może, przez co zmniejsza się w nim stan napięcia frustracyjnego, osłabiają się i wyładowują konflikty emocjonalne. Dzięki zabawie wychowawca może poznać nie tylko zakres posiadanych przez dziecko wiadomości, lecz także wzajemne stosunku między dzieckiem a dorosłymi, a także postawy rodziców i innych dzieci wobec niego.

3. POMOCE KATECHETYCZNE

Biorąc pod uwagę pomoce katechetyczne należy w katechezie przedszkolnej wyróżnić obraz, fotomontaż, flanelograf, przeźrocze, rysunek oraz takie czynności twórcze, jak malowanie, wycinanie itp.

A. OBRAZ

Obraz musi być czytelny, wolny od wszelkich szczegółów, ponieważ spostrzeżenie dziecka jest niewyraźne i chaotyczne. Dziecko popełnia błędy w rozpoznawaniu przedmiotów. Katecheta musi je uczyć kierować swoimi spostrzeżeniami, co innymi słowy znaczy ujmować cechy istotne i ważne. Szczegóły przedstawione na obrazie stwarzają chaos wrażeń, a przez to bądź osłabiają przeżycia religijne, bądź też w ogóle ich nie wywołują. Taki obraz nie skupia, lecz rozprasza. Lepszy jest dla dziecka obraz wykonany ręcznie, ale udany tak pod względem formy, jak i treści niż wielkie dzieło sztuki, gdyż dziecko nie jest w stanie objąć go wzrokiem i skupić na nim swej uwagi.

Obrazy nie mogą przedstawiać Chrystusa, Maryi, Apostołów jako dzieci. Takie obrazy nie odpowiadają zapotrzebowaniu dziecka. Dziecko odczuwa potrzebę Boga mocnego, stąd znajduje oparcie w Chrystusie dorosłym, u którego może szukać pomocy, przy którym może czuć się bezpiecznie, jak w odniesieniu do ojca i matki.

Obraz winien ilustrować prawdę religijną, jaką podajemy dziecku. Stąd nonsensem jest pokazywanie postaci niewidzialnego Boga. Dziecko przyjmie, że Boga nie da się narysować, bo nikt z nas Go nie widział. Nie pokazujemy także obrazów sprzecznych z historią, geografiją lub opisem biblijnym. Wszystkie obrazy, czerpiące swą treść z legend czy apokryfów muszą być odrzucone. Chcąc zobrazować jakąś prawdę moralną korzystamy z przykładów. Obok zatem obrazów biblijnych postępujemy się

także obrazami z życia, przez co łatwiej wprowadzamy dzieci w Radosną Nowinę. Przez zestawienie wydarzeń biblijnych z konkretnym życiem dziecka, zwracamy mu uwagę na to, że jego życie ma wielkie znaczenie u Boga.

B. FOTOMONTAŻ

Sytuacje życiowe można przedstawić dziecku za pośrednictwem fotomontażu. Fotomontaż tworzymy przez naklejenie na kartonie obrazów z rozmaitych czasopism, w miarę możliwości kolorowych. Kolorystyka ma wielkie znaczenie w odbiorze dziecka.

C. FLANELOGRAF

Flanelograf — to obraz powstający na tablicy flanelowej. Dziecko uczestniczy w tworzeniu obrazu. Jest tutaj coś z zabawy i twórczości. Przez powolne powstawanie obrazu dziecko łatwiej przyjmuje przekazywane mu treści, jakie flanelograf wyraża. Z oglądaniem obrazu wiąże się także kontemplacja obrazu, która jest rzeczywistą modlitwą dziecka.

D. PRZEŻROCZA

Przeżrocza — dzieci zawsze chętnie oglądają, zwłaszcza, gdy są kolorowe. Komentarzy słownego prawie nie przyjmują, gdyż są przejęte samym obrazem. Winniśmy stosować wielką ostrożność w pokazywaniu przeżroczy, ponieważ często są przeładowane szczegółami i przyćmiewają prawdę, którą chcemy dziecku przybliżyć i przekazać. Stąd możemy pokazywać tylko niektóre przeżrocza z danej serii. Im dłuższy kontakt z obrazem, tym lepiej i głębiej przeżyje dziecko wyrażoną w nim treść. Możemy podczas projekcji przeżrocza przeczytać także werset z Pisma św. lub zaśpiewać odpowiednią pieśń. Pieśń czy piosenka religijna spełnia ważną rolę w rozwoju medytacji u dziecka. Dziecko, a nawet uczeń w wieku szkolnym najczęściej nie zastanawia się nad słowami modlitwy. Tymczasem piosenka religijna wzbudza w nim żywiołową, twórczą radość, która jest rzeczywistą modlitwą i początkiem medytacji.

E. RYSUNEK KATECHETY

Rysunek stanowi prosty, estetyczny, staranny, poprawny i czytelny szkic na tablicy. Podczas rysowania katecheta utrzymuje stały kontakt z dziećmi, rozmawia z nimi i razem z nimi opracowuje każdy szczegół rysunku. Taki właśnie rysunek przybliży dziecku poznawaną prawdę.

F. RYSUNEK DZIECKA

Dużą rolę odgrywa indywidualny rysunek dziecka¹⁵. Przechodzi on różne fazy. Faza pierwsza nazywana bazgrołą, pobudza dzieci do bazgrania, które jest wstępem rysunku. Podczas rysowania można dzieciom zadawać pytania na temat przedstawionych w rysunku treści, np. co rysują? Na drugim etapie dziecko rysuje już z sensem. Nie uwzględnia jeszcze odpowiednich proporcji, ale zna perspektywy, co nie przeszkadza dziecku wypowiedzieć się w rysunku. Katecheta winien pozytywnie oceniać wszystkie rysunki dzieci. Dziecko powiększa w rysunku to, co jest dla niego najważniejsze. Jest to wyrazem jego uczuciowego stosunku do danej postaci, czy poznawanej prawdy. Kolorystyka też nie zawsze jest zgodna z rzeczywistością, co jest spowodowane szczególnym zainteresowaniem barwami.

Rysunek spełnia duże znaczenie w rozwoju dziecka. Jest on obrazem jego wewnętrznego życia. Jest także uproszczonym obrazem rzeczywistości wyrażonym przez schemat, w którym dziecko nadaje swoisty i oryginalny wygląd oglądanym przez siebie przedmiotom i zjawiskom. Rysunek pomaga rozpoznać rodzinę i środowisko dziecka.

Na katechezie pożądany jest spontaniczny rysunek dziecka. Będzie on sprawdzianem, w jaki sposób dziecko rozumiało i przyjęło treść, którą podawaliśmy mu na katechezie. Rysunek dziecka o tematyce religijnej jest w prawdziwym znaczeniu modlitwą dziecka. Tworząc rysunek, dziecko wypowiada treść, którą przeżywa, przetwarza na swój język to, co przyjęło podczas katechezy. Angażuje się wewnętrznym i wchłania daną treść w siebie. Tak powstaje prawdziwy dziecięcy kontakt z Bogiem — dialog z Bogiem.

G. INNE CZYNNOSCI TWÓRCZE

Twórczość dziecka rozwija się poprzez kontakt z rzeczywistością, którą ono poznaje. Im bogatsze są doświadczenia dziecka, tym bogatsza będzie jego twórczość, tym lepiej i dokładniej odzwierciedli ono poznawaną rzeczywistość. Tematem twórczości na katechezie ma być rzeczywistość religijna. Bóg jest niewidzialny, ale widzialny jest Jezus Chrystus, w którym Bóg się objawił. Widzialne są także znaki, poprzez które odkrywamy rzeczywistość Bożą. Liturgia posługuje się znakami ze świata materialnego, by zbliżyć i ułatwić zrozumienie świata nadprzyrodzonego. Woda, ogień, chleb, wino, światło, dom, rodzina, stół — to zjawiska konkretne, dostępne doświadczeniu dziecka. Może je dziecko rysować, malować, wycinać, formować, stykać się z nimi na katechezie. Gdy w tym procesie twórczym włączamy naszą religijną informację, to

¹⁵ M. Tyszkowa, dz. cyt., s. 98—102.

powoli znaki liturgiczne staną się dla dziecka czytelne i ułatwią mu poznanie rzeczywistości religijnej. Na katechezie możemy rozbudzić i ukierunkowywać religijną wyobraźnię i aktywność umysłową dziecka. We wszystkich sytuacjach, jakie dziecko doświadcza, ukazujemy mu ich religijny aspekt. Na przykład niech się dowie, że piękny dom, ładna ulica, praca konduktora, ojca w zakładzie pracy, matki w domu — to wszystko ma znaczenie wobec Boga. Ten bowiem naprawdę kocha Boga, kto dobrze pracuje. Ten służy samemu Bogu, kto ulepsza warunki ludzkiego życia, pracuje nad tym, by ludziom było lepiej.

4. WNIOSKI

Reasumując, należy jeszcze raz podkreślić, że katecheza uwzględniając element zabawy musi być łatwa, to znaczy nastawiona nie tylko na poznanie intelektualne, ile na przeżycie oraz na kształtowanie postaw religijnych. Musi ponadto być przyjemna, tak, aby dziecko z radością chciało się w nią angażować. Powinna wreszcie stosować wiele ruchu i gestów. Innymi słowy cała katecheza winna przebiegać w atmosferze pogody i radości, aby dzieci podczas niej dobrze się czuły. Powinna także pomagać w tworzeniu wspólnoty, wprowadzać dziecko do wspólnoty, a jego egocentryzm podporządkowywać wspólnym celom, stąd wypracowuje się podczas katechezy wspólne postawy, realizuje się wspólne cele oraz tak kieruje się zajęciami, aby jedne dzieci uczyły się od drugich. Przy takim założeniu dziecko zauważa, że nie jest w centrum zainteresowania, że obok niego jest jeszcze ktoś inny. Mimo elementu zabawowego, nie może zabraknąć na katechezie atmosfery powagi — atmosfery religijnej. Moment modlitwy musi być dobrze przygotowany w najbardziej odpowiedniej chwili. Przez modlitwę bowiem dziecko wchodzi w grono modlących się dzieci i ludzi dorosłych. Należy uszanować tajemnicę przeżyć dziecka, jego osobisty kontakt z Bogiem. Na katechezie można powtarzać pewne jasne, proste zdania, np. z Biblii. Konieczna jest współpraca z rodzicami czy opiekunami dziecka.

Na katechezie przedszkolnej należy unikać przymusu. Nie wolno narzucać religijności ludzi dorosłych. Dzieci winny dzięki katechezie, dzięki zachętom dobudowywać do swoich przeżyć religijnych nowe przeżycia.

Unikamy infantyilizowania w przekazie, zdrobnień (*Bozia*¹⁶, *paciorek*, *Jezusek*) oraz intelektualizowania, choć trzeba prawdę Bożą przekazywać poważnie, by dziecko uczyło się liczyć z Bogiem, by wiedziało, co wobec Boga jest ważne.

¹⁶ H. Wistuba, Pierwsze odniesienie dziecka do Boga, w: *Seminare*, Kraków-Ląd 1979, s. 175.

THE METHODS OF CATECHIZING THE CHILDREN IN THE NURSERY SCHOOL

Summary

The aim of the pre-school child's catechizing in the first place is not to assimilate the knowledge but to form the correct religious attitude, representations and experience. So the aim of catechizing at this age is to help the child, to feel and experience God and all that is connected with religion. The pre-school catechizing considers the most important, that the first conscious experiences of the children: cognitive and tendency direct them to God. It would be ideal to continue the children's catechizing in co-operation with their parents. Of great importance in the pre-school catechizing is to take into account the principle psychical of the children. A little child improves mostly through playing. Therefore in order to bring up a child at the age of pre-school the forms of playing must be taken into consideration. Of course the playing must be subordinated to the aim of catechizing. We can distinguish some games as subject, constructional, motorial and didactic ones. As the teaching aids for the catechist we distinguish: picture, photomontage, flannelgraph, slide and drawing. Catechizing should be full of joy, free from compulsion and it should bring the child into the community of the Church.